

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут мистецтв

Кафедра академічного та естрадного вокалу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б. Жильцов
« 05 » 09 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Камерний клас

Спеціальності 025 «Музичне мистецтво» (Сольний спів)
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньо-професійної програми
підготовки магістра музичного мистецтва
025.00.02 Сольний спів

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 0004/19
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 20 19 р.

Київ – 2019 р.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут мистецтв

Кафедра академічного та естрадного вокалу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б. Жильцов
« 04 » * 12 * 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Камерний клас

Спеціальності 025 «Музичне мистецтво» (Сольний спів)
Освітнього рівня: першого(магістерського)
Освітньо-професійної програми
підготовки магістра музичного мистецтва
025.00.02 Сольний спів
першого (магістерського) рівня вищої освіти

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 406/16

(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 20 18 р.

Київ – 2018р.

Розробник: Яковенко Віра Григорівна, старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу

Викладач: Яковенко Віра Григорівна, старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри академічного та естрадного вокалу

Протокол від 5.09. 2018 року № 9

Завідувач кафедри _____ (Ю.В. Мережко)
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) 025.00.02 Сольний спів
(назва освітньої програми)

_____.2018 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
(керівник проектної групи) _____ (О.П. Петрикова)
(підпис)

Робочу програму перевірено

_____.2018 р.

Заступник директора _____ (А.О. Таранник)

Пролонговано:

на 2019/2020 н.р. _____ (Мережко В.В.), «29» 08 2019 р., протокол № 4
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____, «__»__ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____, «__»__ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____, «__»__ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання			
	денна		заочна	
<i>«Камерний клас»</i>				
Вид дисципліни	<i>нормативна</i>			
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>українська</i>			
Загальний обсяг кредитів / годин	<i>6 / 180</i>			
Курс	<i>V</i>			
Семестр	<i>IX</i>	<i>X</i>		
Кількість змістових модулів за розподілом:	<i>2</i>	<i>2</i>		
Обсяг кредитів	<i>2</i>	<i>2</i>		
Обсяг годин, у тому числі:	<i>60</i>	<i>60</i>		
Аудиторні	<i>38</i>	<i>28</i>		
Модульний контроль	<i>4</i>	<i>4</i>		
Семестровий контроль	<i>-</i>	<i>-</i>		
Самостійна робота	<i>18</i>	<i>28</i>		
Форма семестрового контролю	<i>залік</i>	<i>-</i>		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Завданням дисципліни «Камерний клас» є підготовка магістрантів до професійної музичної діяльності, в якій передбачено розвиток голосу студента.

Мета дисципліни – забезпечити підготовку висококваліфікованого фахівця в сфері вокалу, музиканта – виконавця володіючого широким художньо- творчим світоглядом і підготовленого до виконавської діяльності.

Програма передбачає: Вивчення камерного вокального репертуару з творів найрізноманітніших стилів, епох, жанрів, оволодіння технікою репетиційної роботи та підготовка концертного репертуару. Навчальний репертуар для кожного студента формується викладачем з урахуванням здібностей студента та його вокальних можливостей. Навчальна програма « Камерний клас» спрямована на професійно- творчий розвиток , вокально- художнє мислення студента, готовність до самоорганізації та самовдосконалення.

Студент повинен знати твори композиторів епохи бароко, класиків, романтиків, композиторів ХХ ст., сучасних авторів.

Вміти аналізувати виконуваний твір, виявити особливості драматургії, співати мовою оригіналу, володіти особливостями співацької фонації, вміти працювати над твором.

Дисципліна входить до курсу спеціальних дисциплін.

Зміст курсу обумовлений сучасними розробками проблем сценічної майстерності, теорією творчої діяльності, роботами в галузі мистецтвознавства і музично-театральної практики.

Методи роботи курсу обираються відповідно до учбової теми..

Форми роботи – групове заняття, консультації викладача та концертмейстера, самостійна робота студентів.

Засоби навчання – аудіо, відеоматеріали, навчальні посібники, нотні збірники, методичні рекомендації.

Формою контролю знань та вмінь студентів з курсу « Камерний клас» є модульні контрольні та залік..

Протягом проходження даного курсу у студентів мають бути сформовані наступні **програмні компетентності**: загальні та фахові (спеціальні).

Загальні

Інформаційна:

- здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних завдань.

Методологічна:

- здатність визначити сучасні аспекти у професійній галузі, які є актуальними для розвитку вокального мистецтва;

Самоосвітня:

- здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

Фахові

Організаційна:

- здатність до самостійної роботи з творами різних жанрів, відповідно до програмних вимог;

- аналіз здобутків європейської та національної вокальної майстерності;

- самостійно розучувати та проводити вокальний самоаналіз творів камерного репертуару.

Музично – інформаційна:

- здатність до самостійного пошуку вокального матеріалу в мережі інтернет.

- Вокально – виконавська:

- Володіти вокальною технікою

Програмні результати навчання

- Цілісно і грамотно сприймати і виконувати музичні твори, самостійно освоювати камерний вокальний репертуар (відповідно до програмних вимог).

- Володіти вокальною та сценічною майстерністю.

- Здатність до самореалізації та розкриття особистісного творчого потенціалу, самоосвіти і самовдосконалення.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні напрями засвоєння практичних основ камерного виконавства;
- вокально – технічні механізми співацької майстерності;
- особливості роботи на сцені;
- власні індивідуальні недоліки і шляхи їх усунення.

вміти:

- володіти високим рівнем камерного співу;
- дотримуватись вимог сценічної поведінки;
- правильно налаштовуватись на сценічну діяльність;
- робити аналіз створюваного образу та власного виконання;
- співати камерні твори мовою оригіналу;
- самостійно працювати з авторським текстом, виявляти особливості драматургії твору;

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт						
	Усього	Аудиторні					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Формування вокально – технічних умінь і навичок для роботи над українськими народними піснями.							
Тема 1. Специфіка камерного репертуару та його виконання.	6			4		1	
Тема 2. Використання знань про форму, характер, динаміку вокальних творів. Виконання укр. нар. пісень.	6			4		2	
Тема 3. Удосконалення вокально – технічних навичок при виконанні народних пісень.	6			4		2	
Тема 4. Закріплення навичок дикції та артикуляції.	4			4		2	
Тема 5. Удосконалення навичок кантиленного співу.	6			3		2	
Модульний контроль	2						
Разом	30			19		9	
Змістовий модуль 2. Формування творчого підходу до виконання романсів українських композиторів.							
Тема 1. Історичні умови виникнення романсу як жанру. Виконання романсу українських композиторів М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка, Б. Фільц та ін..	5			3		1	
Тема 2. Формування умінь створювати відповідний емоційний стан з метою виразного виконання вокального твору. Виконання романсу українських композиторів.	5			3		2	
Тема 3. Удосконалення навичок філірування звуку у процесі роботи над творами класичного камерного репертуару.	5			3		2	
Тема 4. Активізація творчого потенціалу студентів .	5			3		2	
Тема 5. Удосконалення розвитку вокального слуху та співацьких уявлень.	5			5		1	
Тема 6. Розвиток навичок стильової та жанрової інтерпретації.	3			2		1	
Форма семестрового контролю. Залік	2						
Разом	30			19		9	
Усього	60			38		18	
Змістовий модуль 3. Формування вокально – виконавської майстерності для роботи над романсами зарубіжних композиторів.							
Тема 1. Формування творчого підходу до виконання романсів зарубіжних композиторів Ф. Шуберта, Р. Шумана, Е. Гріга, та ін. П. Чайковського, С. Рахманінова та ін.	10			4		4	
Тема 2. Закріплення поняття про художньо – образний зміст романсу та відображення його при виконанні твору.	10			3		3	
Тема 3. Робота над розширенням динамічних можливостей голосу студента.	8			7		7	

Модульний контроль	2					
Разом	30			14		14
Змістовий модуль 4.Формування професійно - творчих здібностей студентів до виконання творів старовинних композиторів XVII – XVIII ст.						
Тема 1. Історичні умови виникнення старовинної барочної музики. Виконання творів старовинних композиторів А.Скарлатті, Ф.Генделя, Кл.Монтеверді,Ж.Б.Люллі.та ін.	6			3		3
Тема 3 Оволодіння досвідом творчої діяльності видатних митців вокального мистецтва. Модульний контроль	6			3		3
Тема 2 .роботи над творами старовинних композиторів XVII – XVIII ст.	6			2		3
Тема 4.Робота над здатністю акумулювати виконавсько – художні уміння і навички.	6			3		3
Тема 5. Завершальний етап роботи над камерними творами.	4			3		2
Модульний контроль	2					
Разом	30			14		14
Усього	60			28		28
Загальний обсяг годин	120			66		46

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль I.

Змістовий модуль 1. Формування вокально – технічних умінь і навичок для роботи над українськими народними піснями.

Тема 1. Специфіка камерного репертуару та його виконання.

Історичні умови виникнення класифікації камерного жанру. Вимоги до камерного співу.

Тема 2. Використання знань про форму, характер, динаміку вокальних творів. Виконання українських народних пісень.

Структура будови вокальних камерних творів. Характерні ознаки народних пісень.

Тема 3. Удосконалення вокально – технічних навичок при виконанні народних пісень.

Специфіка виконання українських народних пісень. Формування у майбутніх фахівців вокалу умінь вокально – музичної інтерпретації творів.

Тема 4. Закріплення навичок виразної дикції та артикуляції.

Робота над методикою формування чіткої дикції та артикуляції.

Тема 5. Удосконалення навичок кантиленного співу.

Формування у студентів вокально – технічних навичок(кантилени), розуміння механізмів якості співу і співацької майстерності.

Модуль II.

Змістовий модуль 2. Формування творчого підходу до виконання романсів українських композиторів.

Тема 1. Історичні умови виникнення романсу як жанру. Виконання романсів українських композиторів М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка, Б. Фільц та ін..

Розвиток швидкої орієнтації в нотному матеріалі, опанування професійно – творчими знаннями і уміннями .

Тема 2. Формування уміння створювати відповідний емоційний стан з метою виразного виконання вокального твору.

Удосконалення художньо -виконавського досвіду та вокально – художнього мислення. Опанування знаннями про специфіку формування уявлень музичних образів. Доведення переходу виконання творів від свідомого до підсвідомого рівня.

Тема 3. Удосконалення навичок філірування звуку у процесі роботи над творами камерного репертуару. Виконання романсів українських композиторів.

Оволодіння вокальною технікою філірування звуку . Робота над музичним матеріалом , виявлення вокально – технічних труднощів та їх усунення.

Тема 4. Активізація творчого потенціалу студентів.

Формування технічної досконалості в роботі над романсами українських композиторів., виявлення особливостей драматургії твору, активізувати вокально – художнє мислення студента.

Тема 5. Використання знань про форму , характер, динаміку вокальних творів. Виконання романсів українських композиторів.

Визначення характерних музичних ознак творів українських композиторів. Формування уявлень про специфіку музичних образів в камерних вокальних творах та їх розкриття.

Тема 6. Розвиток навичок стильової та жанрової інтерпретації.

Робота над особливостями фонаційної техніки , враховуючи стиль і жанр вокального твору. Розкривати творчі здібності та можливості студентів.

Модуль III

Змістовий модуль 3. Формування вокально – виконавської майстерності для роботи над романсами зарубіжних композиторів.

Тема 1. Формування творчого підходу до виконання романсів зарубіжних композиторів Ф.Шуберта, Р. Шумана, Е. Гріга, П. Чайковського, С. Рахманінова.

Удосконалення виконавських здібностей студентів. під час роботи над романсом. Робота над вокально – технічними навичками(звуковедення, дихання, артикуляція, динаміка).

Тема 2. Закріплення поняття про художньо – образний зміст романсу та відображення його при виконанні твору.

Робота над співвідношенням вокальної і мовної інтонації, виконавське – образне наповнення емоційного стану виконавця твору.

Тема 3. Робота над розширенням динамічних можливостей голосу студента.

Формування технічної досконалості голосу студента , розширення діапазону голосу, сили звучання, філірування, дихання, артикуляція та мимічна виразність.

Модуль IV

Змістовий модуль 4.

Тема 1. Історичні умови виникнення старовинної барочної музики.

Виконання творів старовинних композиторів.

Історичні факти виникнення та розвитку старовинної музики. Ознайомлення з творами композиторів XVII та XVIII ст.. А. Скарлатті, Г.Ф. Генделя, Ж.Б. Люлі, І.С. Баха, Кл. Монтеверді та ін. Виконання творів старовинних композиторів.

Тема 2. Робота над творами старовинних композиторів XVII та XVIII ст.

Робота над бельканто, відчуттям барочного стилю, рівність звуковедення . Опанування знань і умінь для роботи в концертах.

Тема 3. Оволодіння досвідом творчої діяльності видатних митців вокального мистецтва.

Робота над самостійним розв'язанням творчих проблем з огляду на еталонні зразки вокальної музики. Прослуховування аудіо та відео записів видатних світових зірок вокального мистецтва, аналіз та обговорення їх виступів.

Тема 4. Робота над здатністю акумулювати виконавсько – художні уміння і навички.

Оволодіння вокально – технічними навичками, вокально – художнім мисленням та професійно – творчими задатками. Розуміння механізмів якості співу і співацької майстерності, доведення до автоматизму вокально – творчих навичок та свідомого володіння голосом.

Тема 5. Завершальний етап роботи над камерними творами.

Підготовка до модульного контролю. Виконання романсу зарубіжних композиторів та твору старовинних композиторів XVII – XVIII ст.

4. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

1 семестр

2 семестр

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування практичних занять	1	19	19	19	19	14	14	14	14
Робота на практичних заняттях	10	19	190	19	190	14	140	14	140
Виконання завдань до самостійної роботи	5	9	45	9	45	14	70	14	70
Виконання модульної роботи	25	2	50	2	50	2	50	2	50
Разом			304		304		274		274

1 семестр - Максимальна кількість балів: 608

Розрахунок коефіцієнта: 6.

2 семестр – Максимальна кількість балів : 548

Розрахунок коефіцієнта : 5.4

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

1 семестр

№	Зміст завдання	Академічний контроль	Бали
1.	Ознайомлення зі специфікою камерного репертуару та його виконання.	3г.х 5б.	15
2.	Ознайомлення з структурою побудови народних пісень. Підготувати виконання українських народних пісень.	3г.х 5б.	15
3.	Підготувати для виконання українську народну пісню в різних інтерпретаціях.	3г. х 5б.	15
4.	Співати вправи для удосконалення чіткої дикції та артикуляції.	3г.х 5б.	15
5.	Підготувати для виконання українські народні пісні кантиленного характеру..	3г. х 5б.	15
6.	Ознайомитись з особливостями розвитку романсового жанру. Підготувати для виконання романс українських композиторів.	3г.х 5б.	15
			Всього: 90

2 семестр.

№	Зміст завдання	Академічний контроль	Бали
1.	Підготувати динамічний план виконуваного твору.	3г. х 5б.	15
2.	Опрацювати навички філірування звуку для більш виразного виконання творів.	3г. х 5б.	15
3.	Співати вправи для розвитку вокального слуху , читати вокальні твори з листа.	3г. х 5б.	15
4.	Опрацьовувати вокально – технічні навички (дихання , звуковедення , артикуляція, динаміка) при виконанні творів.	3г.х 5б.	15
5.	Працювати над співвідношенням вокальної і мовної інтонації.	3г. х 5б.	15
6.	Опрацьовувати мімічну виразність при виконання творів.	3г. х 5б.	15
7.	Ознайомитись з історичними умовами виникнення старовинної барочної музики XVII – XVIII ст.	3г х 5б	15
8.	Робота над бельканто, відчуттям барочного стилю, рівністю звуковедення.	3г. х 5б.	15
9.	Прослуховування еталонних зразків світових зірок вокального мистецтва, аналіз їх виступів.	3г х 5б.	15

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

№	Модульна контрольна робота	Критерії оцінювання		Бали
1.	усне завдання (<i>індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, тощо</i>)	своєчасність виконання завдання	1	5
		повний обсяг виконання	1	
		якість виконання	1	
		креативний підхід	1	
		ініціативність	1	
2.	письмове завдання <i>вокально – музичний з аналіз, аналіз структурної побудови вокального твору</i>)			5
3.	1-ше практичне завдання (<i>демонстрація, показ, вправа, тощо</i>)			5
4.	2-ге практичне завдання (<i>демонстрація, показ, вправа, тощо</i>)			5
5.	3-тє практичне завдання (<i>демонстрація, показ, вправа, тощо</i>)			5
Максимальна кількість балів				25

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

1 семестр – залік.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1 семестр(залік) - виконання української народної пісні та романсу українських композиторів.

Під час складання заліку студент повинен продемонструвати вокально – технічну майстерність виконання твору, розкрити художній образ , показати належний рівень артистизму та сценічну культуру.

6.6. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 180години, практичні заняття – 66 годин, самостійна робота – 46 годин, модульний контроль – 8 години.

1 семестр

Модулі	Змістовний модуль I					Змістовний модуль II		
Назва модуля	Формування вокально – технічних умінь і навичок для роботи над українськими народними піснями.					Формування творчого підходу до виконання романсів українських композиторів.		
Кількість балів за модуль	283					325		
Заняття	1	2	3, 4	5		6, 7	8, 9	10, 11
Практичні	18 годин					20 годин		
Назва навчального модуля (практичне заняття)	<p>Тема 1. Специфіка камерного репертуару та його виконання.</p> <p>Тема 2. Використання знань про форму, характер, динаміку вокальних творів. Виконання укр.. нар. пісень.</p> <p>Тема 3. Удосконалення вокально – технічних навичок при виконанні народних пісень.</p> <p>Тема 4. Закріплення навичок чіткої дикції та артикуляції.</p> <p>Тема 5. Удосконалення навичок кантиленного співу.</p> <p>1x18= 18 б. / 10x18=180 б. 198 б.</p>					<p>Тема 1. Історичні умови виникнення романсу як жанру. Виконання романсу українських композиторів М.Лисенка, Я Степового, К. Стеценка, Б. Фільц та ін.</p> <p>Тема 2. Формування умінь створювати відповідний емоційний стан з метою виразного виконання вокального твору. Виконання романсу українських композиторів.</p> <p>Тема 3. Удосконалення навичок філірування звуку у процесі роботи над творами класичного камерного репертуару.</p> <p>Тема 4. Активізація творчого потенціалу студентів.</p> <p>Тема 5. Удосконалення розвитку вокального слуху та співацьких уявлень.</p> <p>Тема 6. Розвиток навичок стильової та жанрової інтерпретації.</p> <p>1x20= 20 б. / 10x20=200 б. 220 б.</p>		
Самостійна робота 5 балів	5x7=35б.					5x11=55б.		
Види поточного Контролю	Модульна контрольна робота 2x25 =50б					Модульна контрольна робота 2x25=50 б. Залік		

Всього балів 608.

Розрахунок коефіцієнта 6.

2 семестр

Модулі	Змістовний модуль III			Змістовний модуль IV		
Назва модуля	Формування вокально – виконавської майстерності для роботи над романсами зарубіжних композиторів.			Формування професійно – творчих здібностей студентів до виконання творів старовинних композиторів XVII – XVIII ст.		
Кількість балів за модуль	268			280		
Заняття	12	13	14	15	16, 17	18, 19
Практичні	8 годин			20 годин		
Назва навчального модуля (практичне заняття)	<p>Тема 1. Формування творчого підходу до виконання романсів зарубіжних композиторів Ф. Шуберта, Р. Шумана, Е. Гріга, П. Чайковського, С. Рахманінова та ін.</p> <p>Тема 2. Закріплення поняття про художньо – образний зміст романсу та відображення його при виконанні твору.</p> <p>Тема 3. Робота над розширенням динамічних можливостей голосу студента.</p> <p>1x8= 8 б. 10x8=80 б. 88 б.</p>			<p>Тема 1. Історичні умови виникнення старовинної барочної музики. Виконання творів старовинних композиторів А.Скарлатті, Ф. Генделя, Кл. Монтеверді., Ж.Б. Люллі та ін.</p> <p>Тема 2. Робота над творами старовинних композиторів XVII – XVIII ст..</p> <p>Тема 3. Оволодіння досвідом творчої діяльності видатних митців вокального мистецтва..</p> <p>Тема 4. Робота над здатністю акумулювати виконавсько – художні уміння і навички.</p> <p>Тема 5. Завершальний етап роботи над камерними творами.</p> <p>1x20= 20 б. 10x20=200б. 220б.</p>		
Самостійна робота 5 балів	5x26=130б.			5x2=10б.		
Види поточного Контролю	Модульна контрольна робота 2x25=50 балів			Модульна контрольна робота 2x25=50 балів		

Всього балів 548

Розрахунок коефіцієнта 5.4

8. Рекомендована література

1. Антонюк А. Постановка голосу: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К. :Українська ідея, 2000.
2. Дмитриев Л. Основы вокальной методики. - М.: Музыка, 1968.
3. Гнидь Б. Історія вокального мистецтва. – КНМАУ, 1997.
4. Кошиць О. Про українську пісню й музику / О.А.Кошиць .(Репринтне видання) – К.: 1997.
5. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. - К.: Музична Україна, 1965.
6. Морозов В. Резонансная теория искусства пения и вокальная техника выдающихся певцов. – М., 2001.
7. Морозов В. Тайны вокальной речи. - Л.: Наука, 1967.
8. Стаська Г. Голос людини та вокальна робота з ним .- зб. Наук. Пр... - Івано – франківськ 2010р.

9. Додаткові джерела.

1. Юссон Р. Певческий голос.- М., 1974.
2. Юцевич Ю. Музыка: Словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003.
3. Юцевич Ю. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. - К., 1998.
4. Вальборг Вербег-Свердстрем «Школа для раскрытия голоса». Cvedentis, 2009.

10. Додаткові ресурси

1. Нотний архив Б.Тараканова <http://notes.tarakanov.net/>
2. Українські народні пісні з нотами
<https://zimorodokan.livejournal.com/6042.html>
3. Майстер-клас зірки світового вокалу Людмили Монастирської
<http://kubg.edu.ua/prouniversitet/news/podiji/2303-maister-klas-zirky-svitovoho-vokalu-liudmyly-monastyrskoi.html>
4. Bahlai Daria and Marina Rossikhina - La spagnola (Гордая прелесть осанки)
https://www.youtube.com/watch?v=YC_PBF72c4w
5. Marina Rossikhina - О, ще не всі вмерли жалі
<https://www.youtube.com/watch?v=i4FwmrHUKRo>